

Báger Gusztáv: Széphalom
Mondtam-e? Könyvműhely, 2013

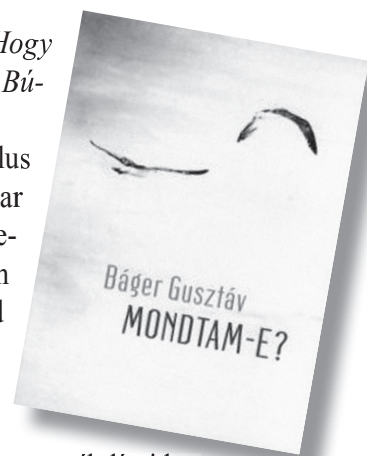
A narratíváink „ismerős ismétlések. Először csak környezetünk hívja fel rá a figyelmet. Aztán mi magunk is unni kezdjük. Közben meg valami hiányzik. És a róla való beszéd is egyre kevesebb” – írja Báger Gusztáv a tavalyi könyvhétre megjelent *Mondtam-e?* című verseskötetének fülszövegében, rámutatva arra az experimentális költői törekvésére, amely során az interperszonális kapcsolatok – kötetsszervező erőként – poétikai jelentéssé aktualizálódnak. S bár három ciklusra tagolja a könyvet, az előző kötetéhez hasonlóan a költemények szervesen összefüggő egységes egészként, egyetlen műként, versmondatként sorjázanak. Verseinek központi témája a beszéd, a „mivel, miről, kivel” alapkérdése, s a férfi-női kapcsolat mai modelljét felmutatva és ettől elidegenítve belső versmonológgal, a nyelvvel való kommunikáció központi metaforájával teremti meg azt az ideális képet, amelyre vágyik. A költő és a befogadó egyaránt.

A kötetnyitó ciklus, a *Lépéselőny* az egymással való érintkezés eszközt, a nyelvet vizsgálja, miközben a poétikai gondolkodás önreflexiója ars poetica-szerű kijelentéssé válik. Így megismerhetjük a lírai beszédmódot meghatározó olvasmányélményeket, szerzőket konkrét hivatkozással (*Zsoltárok könyve, Énekek éneke, Szentkuthy, Weöres, Bodor Ádám, Borges, Umberto Eco – Alkímia; Cage – Hangyák, gyöngyök, hangjegyek*), vagy paratextuális (*Esti kérdés – Babits*) és intertextuális utalásokkal („Legyen világosság! / És kiáradt a fény / Isten lelkéből a földre” – *Föld*), illetve Kosztolányi *A szegény kisgyermek panasza*i című ciklusának reminiscenciája a *Mágia* című vers. Alkotói létmódját a Teremtőhöz kapcsolja, hiszen földből születik a vers, akárcsak minden a teremtetés során (*Föld*), s meghatározza a poétikai-retorikai megformálás egyéni arculatát is: „Legszívesebben kimennél a térből és az időből, a nyelvből és / a gondolkodásból, az elképzeltből és a tapasztaltból, kívül maradnál” (*Kívül kerülni ezen*). S a klasszikus formákat is művelve (lásd például a ciklus haikuit) valóban túllép a megkötött, szabályos versszerkezeteken, és prózaverseket alkot. A *Dallammá a dilemmákat* ciklusban már az avantgárdra jellemző poétikai megformálással, az ok-okozati rend felbontásával, egyedi és merész költői képekkel, párhuzamokkal

találkozunk (*Andersen, Hogy megtudjuk végre, Kiállítás, Búvárszemüveg*).

Az *Erővonalak* című ciklus pedig egyedülálló a magyar irodalomban. A hitvesi szerelmi költészet ugyanis jelen van a költészetünkben (lásd Kisfaludy Sándor, Petőfi, Tóth Árpád, Radnóti, vagy a kortárs irodalomban Pósa Zoltán), de a házassági párharc nyílt lírai beszédmódjának még senki sem szentelt teljes ciklust. Báger Gusztáv a férj és feleség (néhány versében a lírai én és a szeretett nő) közötti állandó harcot prezentálja, azt a kommunikációs zavart, ami lehetetlenné teszi a harmonikus együttléteket. S ennek a harcnak a feloldása lehetetlenné válik, hiszen a másik helyett saját lelkünk történései válnak meghatározóvá, még akkor is, amikor vallomásra nyílunk („Nem tudom, mondtam-e már Neked, / hogy az égboltot láttam / tükröződni a szemedben. Láttam a tavat is, ahogy / a szembogaradban fodrozódott. [...] Nem tudom, mondtam-e már ezeket Neked, / ha nem, kérlek erősíts meg hitemben, / hogy érdekel, mi zajlik bennem” – *Mondtam-e?*). Egy pusztá együttélésben, ahol csak érzések és érzelmek kötik össze a feleket, ilyen helyzetben gyakran ott hagyják egymást, egy házasságban viszont sok minden akkor is összetart, ha a házastársak közötti különbség szembenállássá, elkülönüléssé, értetlenséggé válik. Miért van ez az elhidegülés? „Mert megöltem benned az embert, / és felszabadítottam az állati / ösztönöket” – írja a lírai én. De ez nem az ő vallomása, hanem a másik mondatja vele. Vagyis az okot a feleség (a nő) nem önmagában keresi, hanem a másikban véli megtalálni. A nyelv elégtelen volta, a tökéletlen kommunikációs rendszer, az egymás mellett való elbeszélés története – mondhatnánk. Pedig a legtökéletesebben jelzi a nyelv a hiányt: a kommunikációs zavar a szeretet hiányából fakad. A szívet ezzel a ragaszkodással, a másikra való odafigyeléssel kellene feltölteni. A kötet záró ciklusa ezt a vágyat illusztrálja.

A kötet különlegessége még, hogy külső megjelenésével diszkurzív aktust teremt a klasszikus versformák, a szabad sodrású prózaversek és a vizuális költészet között. A költő ugyanis a hátsó borítón a lineáris versekből kiemelt mondatok topologikus elrendezésével egy olyan vizuális költeményt alkotott,

amely egyetlen oldalon képes sűríteni a kötet tartalmát, az aktuális alkotói üzenetet. A jelentőségész megteremtése mellett viszont új kontextusba is kerülnek az adott költemény kiemelt sorai. A tipográfiai kiemelések is (a lexémák, szintagmák verzálissal való írásmódja, a különböző betűnagyság, betűtípus és -szín) nemcsak esztétikai élményt jelentenek, hanem újabb olvasatokat és költeményeket generálnak a befogadás során. Ezzel a sajátos nyelvi-poétikai-

képi rendszerrel a magyar irodalomban a költői nyelv dimenzionális változatait elutasító vagy azoknak a klasszikus versformákkal való egyenrangú hatását elvető irodalomkritikai felfogás számára egy új fogalmi interpretáció lehetőségét teremti meg. Egy olyan kritikai attitűd kialakítását sugallja, amelyben a sorírással, lineáris költemény mellett a képi forma pozitív értékítélete is jelen van.

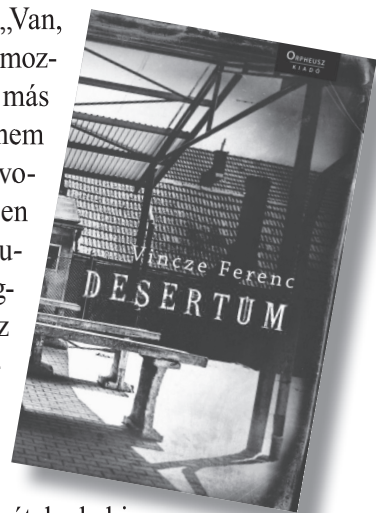
Kelemen Erzsébet

Vincze Ferenc: Orpheusz Kiadó,
Desertum Budapest, 2014

„Ugyanaz a történet kísért egész életemben. És nem lehet letenni, nem lehet félreállni, nem tehetek úgy, mintha nem lenne. És addig jó, míg magad is a történet része vagy, hiszen utána már csak meséled őket.” *Desertum*, 130.

Vincze Ferenc *Desertum* című új, *A macska szeme* elnevezésűt (Budapest, FISZ–Napkút Kiadó, 2007) követő szépirodalmi kötete zavarba ejtő. Egyfelől az olvasónak egy nyomozást kell végrehajtania a történetek összeillesztéséért, másfelől pedig rendkívüli könnyedségű, görcsösségtől mentes irodalmi nyelvvél szembesül. A nyomozásnak a regény végére (ha elfogadjuk a regény meghatározást) azonban kevésbé lehet tétje, ugyanis a profán jellegtől elemeli a szöveget az örmény kolostor lakójának eredetkeresése. Ez a keresés lehetne nyomozás, ám sokkal inkább a mitologizálás profántól mentesítése lelhető fel: a lényegi mozzanat nem a történet helyességéhez, a történetfoszlányok pontos összeillesztéséhez, hanem sokkal inkább a történet elmondásához kapcsolódik: „És Gajzágó Kajtán atya azóta sem feledte mindezt, tudta, mesélőnek és hallgatónak is történetre van szüksége, hogy tovább tartsa magát az évszázados mondás. Történetre, ami nélkül nincs sziget, nincs kolostor, nincs könyvtár és nincs nép se”. A humor eszközével erősen él a *Desertum*. Olvasható utalás arra, hogy mit tehet az eredetkereső, ha nem talál elég anyagot a történetéhez. Önnön szerencséjére céloz is a narrátor, lévén, hogy találkozik a vonaton Dimitrij Herskovits-csal, aki elad neki egy fénykép-

albumot, így történetet is: „Van, aki egyetlen, jól megfontolt mozdulattal ad túl a múltján, más meg azt is gyűjti, ami nem az övé, gondoltam még a vonaton, miközben görcsösen szorongattam a fényképalbumot. Akkor valahogy megéreztem, szükségem lesz képekre, dokumentumokra, hogy teljesíteni tudjam Gajzágó Kajtán kiszabta feladatát. [...] És a meg-

vásárolt fényképalbum jó vételnek bizonyult, mivel nemsokára kiderült, nagyapám, Pászákász Ádeodát háza és egyúttal temérdek iratot, könyvet és fényképet tartalmazó könyvtára a nemrég esett városi tűzvész áldozata lett”. Ha a szöveg szerkesztettségére pillantunk, akkor szintén észrevehetjük a humort, hiszen maga a Vincze-regény is tartalmaz vendégegyeségeket Bodor Ádámtól, Esterházy Pétertől, Kosztolányi Dezsőtől, Sütő Andrástól, Szilágyi Istvántól, Tamási Árontól, s nem utolsósorban a regény „ritmusát” meghatározó, egyik legkarakterizálóbb írásból, a *Nemzeti dal*ból.

A Dimitrij Herskovitstól vett album a fényképek természetének hála a dokumentálás jellegét erősítheti. A fényképek viszont érthető módon ezen túlmutatnak, csupán alapot adhatnak, csakúgy, mint Dimitrij nagyapjának emlékezései, meséi. Az azonosítás lehetetlen, hiszen Dimitrij Herskovits nagyapja is Dimitrij Herskovits, így a történeteik összekuszálódnak és egyben időtlenné válnak. A fényképek azonban emlékeztethetnek, tőlük indulhatnak a történetek, amelyekből mintegy már menekülnének az utódok úgy, mint ahogy magától a fényképezésektől idegenkednek az elődök: „Valami történt, vagy tör-

A szerző a szöveg megírása idején NKA Alkotói támogatásban részesült.